

Kříž, Karel

Příspěvek k diskusi o zákonu hodnoty a problému tvorby cen v SSSR

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1958, vol. 7, iss. G2, pp. 99-104

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111806>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

souvislosti upozorňuje, že se na některých závodech sleduje a hmotně podněcuje pouze úspora živé práce. To ovšem může vést ke zvýšené spotřebě zpředmětněné práce, takže konečný výsledek je často opačný, než jaký vskutku závod zamýšlel.

Zajímavé je řešení otázky sledování společenské produktivity práce z různých stran, na různých úrovních. Závažné je tu ne snad samo zjištění, že společenskou produktivitu práce je možné promítat na různých ekonomických úrovních s pomocí různých ukazatelů, nýbrž vlastní teoretický rozbor těchto jednotlivých průmětů, který patří k přínosům Halaxovy studie. Tuto stať je třeba hodnotit kladně, přestože se autor v ní nemůže opírat o teoretický rozbor problematiky hodnotového vyjadřování produktivity práce, který, jak jsme již uvedli, v první kapitole Halaxovy studie chyběl. Přínosem zůstává tato stať, i když jsou v ní jisté nepřesnosti a diskutabilní závěry, zejména pokud autor hovoří o národním důchodu v soustavě ukazatelů. Zde nejde ovšem o to, aby byly opakovány diskusní názory z minulých polemik. Je však nutno upozornit alespoň na takovou nepřesnost, jakou je na příklad směřování pojmu „realisovaného obchodního rozpětí“ s velikostí „nákladů oběhu“ i na polemický charakter cíle, který Halaxa sleduje konstatováním, že při výpočtu národního důchodu vyřazení osobní dopravy ze sféry hmotné výroby „je teoreticky málo zdůvodněno“ (viz str. 87). Nepřesnosti se týkají ovšem jen okrajových problémů, vlastní výklad teoretických otázek produktivity práce za socialismu je plně průkazný. V. Halaxa však zůstal dlužen podat čtenáři obdobné řešení problematiky intenzity práce v socialismu, teoretický rozbor jejich průmětů. Jde sice o oblast zkoumání prakticky doposud zcela neprobádanou, ale tím vědeckěji pro ekonomickou analýzu.

V posledních pěti paragrafech třetí části studie jsou řešeny otázky produktivity práce v těsné souvislosti s problematikou hospodářské politiky a některých úsekových ekonomik. Jde zejména o vliv rozdělení a využití pracovních sil a pracovního času, o využití výrobních prostředků, mzdových opatření a organizace práce a socialistického soutěžení na vývoj produktivity práce. Radu bystrých postřehů a závěrů přivítají zejména pracovníci hospodářské a politické praxe. Je však třeba litovat, že ani v této části své studie Halaxa nevyužil možnosti řešit problémy vlivu různých činitelů na pohyb produktivity práce v souvislosti s intenzitou práce. V řadě případů se takové otázky přímo nabízí k rozboru, který by pro naši ekonomickou praxi byl nesporným přínosem. Tak na příklad účelné nebo neúčelné rozdělení pracovních sil, jejich kvalifikace a stupeň využívání pracovního času se neodráží pouze v pohybu produktivity práce, ale, jak nás přesvědčuje praxe, i v poklesu nebo v růstu intenzity práce. V této souvislosti je velmi závažná a aktuální otázka pohybu intenzity a produktivity práce při plánovitěm zkracování pracovní doby v zemích socialismu. I když kategorie „produktivita“ a „intenzita“ práce bezesporu nejsou z všeobecného hlediska kategorie plně rovnocenné, má problematika změn v intenzitě a produktivitě práce v tomto případě rovnocennou závažnost. Obdobně nelze řešit otázku hmotných stimulů, otázku, jaké důsledky ve výrobním procesu vyvolává správná nebo nesprávná praxe mzdové politiky pouze na případě pohybu produktivity práce. Vliv hmotných stimulů se projevuje nejen na produktivitě, ale v mnoha případech právě na intenzitě práce. I stať, nazvaná „Působení rovnoměrného plnění plánů a rovnoměrné pracovní intenzity na produktivitu práce“ více o vzájemném vztahu intenzity a produktivity práce napovídá než řeší. V. Halaxa sice v úvodu ke své knize uvádí, že rozsah práce mu nedovolil uskutečnit hlubší rozbor některých otázek, takže byl nucen se podrobněji zabývat pouze nejzákladnějšími problémy, přesto však máme dojem, že právě velmi závažné problémy intenzity práce za socialismu byly opominuty.

Náš příspěvek má za úkol ukázat na kořeny, z kterých vyrostla nová Halaxova studie „Produktivita a intenzita práce“, a zároveň ukázat kriticky i na možnosti, které doposud zůstaly nevyužity. Tím však nelze nic změnit na skutečnosti, že Halaxova kniha pro svou přehlednou a velmi přístupnou formu výkladu i pro rozsáhlost ilustrujícího i dokazujícího materiálu je a bude s uznáním přijímána širokým okruhem hospodářských pracovníků i — a to zejména — pracovníky v oblasti ekonomické propagandy.

Vítězslav Řiháček

Příspěvek k diskusi o zákonu hodnoty a problému tvorby cen v SSSR. (Hilferding redivivus.)

V diskusním článku „Zákon hodnoty a problém tvorby cen v SSSR“ (přetištěném z časopisu „Voprosy ekonomiky“, č. 2, 1957 v časopise „Politická ekonomie“, č. 9, 1957) vyvrací J. Kronrod názory těch sovětských ekonomů, kteří tvrdí, „že prý se úhrn cen úhrného společenského produktu nemusí rovnat jeho hodnotě“.

Domnívám se, že otázka kvantitativního poměru mezi úhrnem cen a hodnot všeho

zboží, jež má cenu, je zcela nevinná starost politické ekonomie. I když je tato otázka zcela nevinná a nepodstatná, přece samo chápání a pojetí této otázky je velmi důležité, neboť způsob, kterým na ni odpovídáme, ukazuje, jak vůbec chápeme Marxovo učení o hodnotě a o formách hodnoty.

Chci se proto zabývat pouze tím, jak J. Kronrod dokazuje „potřebnou rovnost úhrnu cen a hodnot realizovaného společenského produktu“.

V uvedeném článku J. Kronrod říká: „Formulka úhrnu cen se rovná úhrnu hodnot“ znamená, že ve společenském produktu je obsaženo tolik průměrné pracovní doby čili tolik hodnoty, kolik jí obsahuje masa peněžního zboží (zlata), která ideálně představuje úhrn cen společenského produktu. (...) Podívejme se na mechanismus tvorby cen v socialistickém hospodářství, který zajišťuje, aby se úhrn cen rovnal úhrnu hodnoty společenského produktu. Pro ilustraci působení tohoto mechanismu použijeme schématu reprodukce společenského produktu.

Ve výchozím schématu předpokládáme, že se cena a hodnota produktu v I. a II. skupině a úhrnného společenského produktu shodují. Předpokládáme při tom, že rubl se rovná 0,2 g zlata, v nichž je obsažena jedna hodina společenské práce.

V tomto případě bude složení společenského produktu vypadat takto:

I. Podle hodnoty	(v rublech)	$4000\ c + 1000\ v + 1000\ m = 6000$
Podle úhrnu cen	(v rublech)	$4000\ c + 1000\ v + 1000\ m = 6000$
II. Podle hodnoty	(v rublech)	$1500\ c + 750\ v + 750\ m = 3000$
Podle úhrnu cen	(v rublech)	$1500\ c + 750\ v + 750\ m = 3000$
I. + II.		
Podle hodnoty	(v rublech)	$5500\ c + 1750\ v + 1750\ m = 9000$
Podle úhrnu cen	(v rublech)	$5500\ c + 1750\ v + 1750\ m = 9000$

Abychom zjistili, proč se úhrn cen bude nevyhnutelně rovnat úhrnu hodnot společenského produktu v případě, že se ceny jednotlivých částí tohoto produktu odchýlí od jejich hodnoty, předpokládáme, že při nezměněné reprodukční hodnotě produktu v I. a II. skupině se úhrn cen výrobků I. skupiny nezmění a úhrn cen výrobků II. skupiny byl plánovitě zvýšen o 100 %.

V tomto případě bude složení společenského produktu vypadat takto:

I. Podle hodnoty (ve starých rublech)	$4000\ c + 1000\ v + 1000\ m = 6000$
Podle úhrnu cen (v nových rublech)	$4000\ c + 2000\ v = 6000$
II. Podle hodnoty (ve starých rublech)	$1500\ c + 750\ v + 750\ m = 3000$
Podle úhrnu cen (v nových rublech)	$1500\ c + 1500\ v + 3000\ m = 6000$
I. + II.	
Podle hodnoty (ve starých rublech)	$5500\ c + 1750\ v + 1750\ m = 9000$
Podle úhrnu cen (v nových rublech)	$5500\ c + 3500\ v + 3000\ m = 12000$

Změna cen produktu II. skupiny vedla na první pohled k odchýlení cen úhrnného produktu od úhrnu jeho hodnot: produkt stojí 9000 rublů, zatím co jeho cena se rovná 12 000 rublů. Ve skutečnosti tu žádná odchylka není. V daném schématu je totiž hodnota produktu vyjádřena ve starých rublech a jeho ceny v nových rublech. Obsah starého a nového rublu je však rozdílný. Ve výchozím schématu jsme předpokládali, že se rovná 0,2 g zlata, které obsahují hodinu společenské práce $\left(\frac{9000\ \text{rublů}}{9000\ \text{hodin}}\right)$ Avšak produkt, jenž obsahuje jako dříve 9000 hodin, je nyní vyjádřen úhrnem cen, který se rovná 12 000 rublům. Podmínky reprodukce produktu, a to i zlata, zůstaly však nezměněny. I nadále obsahuje 0,2 g zlata hodinu práce. To však znamená, že se nyní rubl fakticky nerovná 0,2 g zlata neboli hodině práce, nýbrž 0,15 g, neboli 0,75 hodin $\left(\frac{9000\ \text{hodin}}{12000\ \text{rublů}}\right)$.⁴¹

Domnívám se, že tento výklad je v naprostém rozporu s učením Marxovým o hodnotě a o formách hodnoty, a pokusím se to nyní dokázat.

J. Kronrod nejprve správně připomíná, že „formulka úhrnu cen se rovná úhrnu hodnot“ znamená, že ve společenském produktu je obsaženo tolik průměrné pracovní doby čili tolik hodnoty, kolik jí obsahuje masa peněžního zboží (zlata), které ideálně představuje úhrn cen společenského produktu“. Potom však při sestavování schémat, která mají ilustrovat mechanismus tvorby cen v socialistickém hospodářství, na tuto skutečnost již nebere zřetel. Kdyby bral zřetel, jeho schémata by musela mít jinou podobu.

Kdyby J. Kronrod měl stále na mysli, že cena je jisté množství peněžního zboží (zlata), které bylo v cenách postaveno naroveň příslušnému zboží, pak by nemohl zapomenout na

tu skutečnost (Marxem nezvratně prokázanou), že zlato jako element určování cen samo nemůže mít cenu. Z této skutečnosti pak vyplývá, že o úhrnu cen celého společenského produktu lze mluvit jen u těch státních celků, které nevyrábějí zlato. Jinak je nutno rozlišovat pojmy „všechno zboží“ a „všechno zboží, jež má cenu“. To proto, že ze souhrnu všeho zboží, jež má cenu, je vyloučeno to zboží, které slouží jako všeobecný ekvivalent, což je na jistém vývojovém stupni zlato. Jeho funkce všeobecného ekvivalentu ho připravila o cenu. Toto zboží nemůže svou hodnotu relativně vyjádřit ve všeobecné relativní formě hodnoty, ale pouze v rozvinuté (úplné) relativní formě, když čteme položky ceníku odprava doleva. Ekvivalentní formou peněžního zboží je potom všechno zboží, jež má cenu.

Zkouáme-li proto otázku kvantitativního poměru mezi úhrnem cen a úhrnem hodnot všeho zboží, jež má cenu, musíme si nejdříve uvědomit, že v SSSR, který zlato vyrábí, patří do skupiny I. i zlato, které samo *cenu nemá*.

Předpokládáme jako J. Kronrod, „že rubl se rovná 0,2 g zlata, v nichž je obsažena jedna hodina společenské práce“. Dále předpokládáme jako Marx ve XII. části XX. kapitoly II. dílu Kapitálu, že roční výroba zlata vypadá takto: $20c + 5v + 5m = 30$. Za tohoto předpokladu bude o příkladu J. Kronroda platit, že ve výrobních prostředcích, které mají cenu, je obsaženo 5970 hodin společenské práce. Těmto výrobním prostředkům, jež mají cenu, je — vycházíme-li ze schématu J. Kronroda — v cenách postaveno naroveň 1194 g zlata, v nichž je obsaženo 5970 hodin společenské práce, což v peněžním názvu zlatého měřítka je 5970 rublů.

Mimo uvedené výrobní prostředky, jež mají cenu, patří do produkce skupiny I. ještě 6 g zlata, v kterých je zpředmětněno 30 hodin společenské práce. Těchto 6 g zlata nemá cenu, ale má pouze tak zvanou „*mincovní* cenu“, která se rovná 30 rublům.

„Protože zlato jakožto měřítko cen se objevuje v týchž početních názvech jako ceny zboží, tedy na příklad unce zlata je vyjadřována právě tak jako tuna železa ve 3 librách št. 17 šilinců 10,5 pence, byly tyto jeho početní názvy pojmenovány jeho *mincovní cenou*. Odtud vznikla podivná představa, jako by zlato bylo oceňováno ve svém vlastním materiálu a jako by na rozdíl od všech ostatních zboží dostávalo *pevnou* cenu z moci státu. Pevné stanovení početních názvů pro určité váhy zlata bylo považováno za pevné stanovení hodnoty těchto vah. Tam, kde zlato je elementem určování cen, a tedy je početními penězi, nejen že nemá *pevnou* cenu, nýbrž nemá vůbec *žádnou* cenu. Aby mělo cenu, to jest aby mohlo být vyjádřeno v nějakém *specifickém* zboží jakožto *všeobecný* ekvivalent, muselo by toto jiné zboží mít v procesu oběhu tutéž výlučnou úlohu jako zlato. Ale dvě zboží, vylučující všechna ostatní zboží, se vylučují navzájem.“²

Za uvedených předpokladů nebude úhrn cen (v rublech) všeho vyrobeného zboží, jež má cenu, činit 9000 rublů, jak uvádí J. Kronrod, ale pouze 8970 rublů, kdežto 6 g vyrobeného zlata bude mít pouze „*mincovní* cenu“ 30 rublů.

Přehlížení té skutečnosti, že zlato jako element určování cen samo nemůže mít cenu, je prvý bod, v kterém se podle mého názoru J. Kronrod v uvedeném článku odchyluje od učení Marxova.

Může být namítnuto, že ani Marx nedělil ve svých známých reprodukčních schématech skupinu I. na výrobní prostředky, jež mají cenu, a na zlato. To je sice pravda, ale Marx také s pomocí uvedených reprodukčních schémat nevyjadřuje kvantitativní poměr mezi úhrnem cen a hodnotou všeho vyrobeného zboží (jež má cenu), ale zkoumá „reprodukční proces z hlediska nahrazování jak hodnoty, tak i naturální formy jednotlivých součástí Z.“³

Mimo to je nutno připomenout, že Marx původně zkoumal otázku reprodukce bez vztahu k peněžnímu oběhu. Engels na tuto skutečnost upozorňuje v předmluvě k II. dílu Kapitálu:

„... naproti tomu třetí oddíl, reprodukce a oběh společenského kapitálu, podle Marxova názoru nutně potřeboval být přepracován. V rukopise II se totiž reprodukce vykládá zprvu bez vztahu k peněžnímu oběhu, který ji zprostředkovává, a pak ještě jednou v souvislosti s tímto oběhem. To mělo být odstraněno, a vůbec celý oddíl měl být přepracován tak, aby odpovídal rozšířenému rozhledu autorovu. Tak vznikl rukopis VIII. (...) Také tento rukopis je jen předběžným výkladem předmětu, při němž práce spočívala především v tom, aby se stanovila a rozvinula nová hlediska, k nimž se došlo oproti rukopisu II...“⁴

Ve výkladu, vzatém z rukopisu II, Marx poznamenává, že číslce ve schématech mohou znamenat milióny marek, franků nebo liber šterlinků. Tento předpoklad je zcela racionální, neboť ze zemí s vládnoucí kapitalistickou výrobou byly výrobcem zlata a stříbra jen Spojené státy; evropské kapitalistické země dostávaly téměř všechno své zlato a převážnou část stříbra z Austrálie, Spojených států, Mexika, Jižní Ameriky a Ruska. Proto Marx mohl vyjadřovat velikost hodnoty *všeho* zboží, vyrobeného v té nebo oné kapitalistické zemi Evropy, v jednotné, všeobecné relativní formě hodnoty světa zboží.

Když však Marx zkoumá reprodukci peněžního materiálu (rukopis VIII), nedává číslcím

vyjadřujícím kvantitativní poměry mezi velikostmi hodnot jednotlivých prvků reprodukce žádné peněžní pojmenování.

Z toho, co bylo uvedeno, je zřejmé, že Marxových schemat (ilustrujících reprodukční proces z hlediska nahrazování hodnoty i naturální formy jednotlivých součástí zboží) nelze beze všeho a mechanicky použít k ilustraci kvantitativního poměru mezi úhrnem cen a hodnotou všeho zboží.

Když však J. Kronrod již vyšel z Marxových reprodukčních schemat, neměl při tom přehlízet, že Marx při každém zkoumání peněžního oběhu předpokládá oběh plnohodnotných kovových peněz. Mimo jiné také při zkoumání reprodukce peněžního materiálu na tuto skutečnost výslovně upozorňuje, a to v kapitole XX, pojednávající o prosté reprodukci:

„Třebaže na základě pouhého kovového oběhu mohou peníze fungovat mezi jiným i jako platidlo a historicky tak skutečně fungovaly; třebaže se na tomto základě vyvinulo úvěrnictví a určité stránky jeho mechanismu, předpokládá se v tomto výkladu výhradně oběh kovových peněz, a u tohoto oběhu zase jeho nejprostší forma — koupí a prodají za hotové.

Tento předpoklad se činní nejen z metodických důvodů, jejichž důležitost se projevuje už v tom, že jak Tooke a jeho škola, tak i jejich odpůrci byli ve svých sporech při výkladu oběhu bankovek neustále nuceni vracet se k hypotéze o čistě kovovém oběhu.“⁴⁵

Tím, že J. Kronrod nepochopil (nebo pochopil, ale nerespektoval) nutnost zkoumat otázku úhrnu cen a hodnot tak, jak by se jevila na podkladě čistě kovového oběhu, rozešel se podle mého mínění v dalším bodě s učením Marxovým.

Tato metodická chyba Kronrodova, které se dopustil v citovaném článku, vedla nutně k dalším dvěma vážným a zásadním odklonům od Marxova učení.

J. Kronrod především přehlíží tu skutečnost, že vlastní papírové peníze vznikají z funkce oběživa a nikoli z funkce míry hodnot. Ještě vážnější je ta skutečnost, že Kronrod odvozuje „obsah rublu“ přímo z úhrnné hodnoty všeho vyrobeného zboží. Svědčí o tom nejen jeho výklad o „starém“ a „novém“ rublu, ale hlavně a zcela jednoznačně i vzorec, kterým obsah rublu určuje:

$$\frac{9000 \text{ hodin}}{9000 \text{ rublů}} = \text{obsah „starého“ rublu, tj. 1 hodina společenské práce,}$$

$$\text{čemuž odpovídají 0,2 g zlata, kdežto } \frac{9000 \text{ hodin}}{12000 \text{ rublů}} = \text{obsah „nového“ rublu, tj. 0,75 hod.,}$$

čemuž odpovídá 0,15 g zlata.

Tento výklad je v naprostém rozporu s učením K. Marxe o známce hodnoty. Marx říká:

„Proto se zdá, jako kdyby známka hodnoty *bezprostředně* představovala hodnotu zboží tím, že se nejví jako známka zlata, nýbrž jako známka směnné hodnoty, která je cenou jen vyjádřena, ale existuje jedině ve zboží. Toto zdání je však klamně. Zámka hodnoty je bezprostředně jen *zámkou ceny*, tedy *zámkou zlata*, a jen oklikou zámkou hodnoty zboží.“⁴⁶

Jestliže se Kronrodovo pojetí hodnotové známky tak diametrálně rozchází s pojetím Marxovým, je samozřejmé, že se oba také zásadně rozcházejí v chápání vztahu mezi rozmnožením papírových peněz a změnou měřítka cen (tu Kronrod v uvedeném článku nazývá změnou „zlatého a zároveň i hodnotového obsahu rublu“).

Abychom tento rozdíl mohli porovnat, připomeňme, jak tuto otázku chápe Marx:

„Kdyby 14 milionů liber šterlinků tvořilo *sumu zlata* nutného k oběhu zboží a kdyby stát vrhl do oběhu 210 milionů lístků, každý s názvem 1 libry š., přeměnilo by se těchto 210 milionů lístků v *representanty zlata* v částce 14 milionů liber šterlinků. Bylo by to totéž, jako kdyby stát udělal z jednotlivých lístků representanty 15krát méně hodnotného kovu nebo 15krát menšího dílu váhy zlata než dříve. Nezměnilo by se nic kromě pojmenování měřítka cen, jež je samozřejmě věcí úmluvy, ať se děje přímo změnou obsahu mince nebo nepřímou rozmnožením papírových lístků v počtu odpovídajícímu novému nižšímu měřítku.“⁴⁷ (Podtrženo mnou, KK.)

Rozdíly náležitě vyniknou, vyjádříme-li schematem obojí pojetí vedle sebe:

Marxovo pojetí otázky:	Kronrodovo pojetí otázky:
1 libra š. = 0,25 unce zlata	1 rubl = 0,2 g zlata
Marxe nyní nezajímá!	hodnota spol. produktu = 9000 hodin spol. práce
14 milionů liber š., tj. 3,5 milionů unci zlata = suma zlata, nutná k oběhu všeho zboží.	Kronroda nezajímá!

Stát vrhl do oběhu 210 milionů listků, nazvaných 1 libra šterlinků.	Kronroda nezajímá!
Marxe nyní nezajímá!	úhrn cen spol. produktu se rovná 12 000 rublů
Papírová známka, nazvaná 1 libra št. představuje: $\frac{3,5 \text{ mil. uncí zlata(!)}}{210,0 \text{ mil. liber št.}} = \frac{1}{60}$ unce zlata!	Obsah rublu se rovná: $\frac{9000 \text{ hodin(!)}}{12000 \text{ rublů}} = 0,75 \text{ hodin!}$
Došlo nepřímě ke změně měřítka cen. 1 libra št. = 0,2 penny weight zlata.	To však znamená, že se nyní rubl fakticky nerovná 0,2 g zlata neboli hodině práce, nýbrž 0,15 g zlata.

Doposud jsme konfrontovali názory Kronrodovy v citovaném článku s řadou výroků Marxových, a to nikoli z nějaké citátomanie, ale proto, aby čtenář sám mohl posoudit, do jaké míry se Kronrod shoduje nebo rozchází s názory Marxovými.

Nyní zbývá ještě zjistit, zda odvozování hodnoty papírových peněz přímo a bezprostředně z hodnoty všeho zboží je něco nového a původního, nebo zda Kronrod v uvedeném článku trauje — ať již vědomě, ať bezděčně — názory již dříve vyslovené.

Odpověď dají některé výroky Rudolfa Hilferdinga z jeho práce „Das Finanzkapital“: „Bei reiner Papierwährung mit Zwangskurs ist bei gleichbleibender Umlaufzeit der Wert des Papiergeldes bestimmt durch die Summe der Warenpreise, die in der Zirkulation umgesetzt werden muß; das Papiergeld wird hier ganz unabhängig vom Wert des Goldes und reflektiert direkt den Wert der Waren...“⁸

„In der Bestimmung des Wertes des Papiergeldes durch den Wert der in Zirkulation befindlichen Warensomme erscheint der rein gesellschaftliche Charakter des Wertes darin, daß ein an sich wertloses Ding wie Papier dafür, daß es eine rein gesellschaftliche Funktion, die Zirkulation, erfüllt, einen Wert erhält, der bestimmt ist nicht durch den eigenen verschwindend geringen Wert, sondern durch den der Warenmasse, die ihren Wert auf die Papierzettel reflektiert.“⁹

„Nur erscheint der Umweg überflüssig, den Marx einschlägt, indem er zuerst den Wert der Münzmasse bestimmt und durch ihn den des Papiergeldes. Der rein gesellschaftliche Charakter dieser Bestimmung kommt viel deutlicher zum Ausdruck, wenn man den Wert des Papiergeldes direkt vom gesellschaftlichen Zirkulationswert ableitet. Daß historisch die Papiergeldwährungen aus Metallwährungen entstanden, ist kein Grund, sie auch theoretisch so zu betrachten. Der Wert des Papiergeldes muß abgeleitet werden können, ohne auf das Metallgeld zu rekurrieren.“¹⁰

Mezi výroky Hilferdingovými a mezi výroky Kronrodovými je ovšem jistý rozdíl. Hilferding otevřeně odmítá Marxovu these, že hodnotová známka je *známkou zlata* a jen *oklikou* známku hodnoty, naproti tomu Kronrod důsledně přepočítává hodnotu „starého“ (1 hodina práce) i „nového“ (0,75 hodin práce) rublu na zlatý obsah (na 0,2 g zlata nebo na 0,15 g zlata). Tím sice zastírá, ale nijak nemění ten fakt, že hodnotu papírových peněz odvozuje podobně jako Hilferding *přímo a bezprostředně* z hodnoty zboží: $\frac{9000 \text{ hodin}}{9000 \text{ rublů}} = 1$

Podstatou Kronrodova pojetí tedy zůstává výše uvedená Hilferdingova these, ale ta ve formulaci Kronrodově stydlivě a skromně jako Popelka v pohádce volá zaklínací formuli: „Zlato přede mnou, zlato za mnou!“

Na nesprávnost Hilferdingova pojetí papírových peněz upozornil Lenin ihned na prvních stránkách svého „Imperialismu“ a chybnost tohoto pojetí dokázal K. Kautský v pojednání „Gold, Papier und Ware“. Proto se zde touto otázkou nemusíme podrobněji zabývat. Závěrem však můžeme říci, že citovaný článek Kronrodův má takové nedostatky, že se autorovi prozatím nepodařilo dokázat „potřebnou rovnost úhrnu cen a úhrnu hodnot revalorovaného společenského produktu“.

Proto se mu také prozatím nepodařilo vyvrátit názory s. Bačurina a těch ekonomů, kteří tvrdí, „že prý se úhrn cen úhrnného společenského produktu nemusí rovnat jeho hodnotě“.

Karel Kříž

P o z n á m k y

- ¹ *Politická ekonomie*, časopis ČSAV, roč. 1957, č. 9, str. 751—752.
- ² *K. Marx*, Ke kritice politické ekonomie, SNPL 1953, str. 54.
- ³ *K. Marx*, *Kapitál*, díl II., SNPL 1954, str. 411.
- ⁴ *Tamtéž*, str. 14.
- ⁵ *Tamtéž*, str. 499.
- ⁶ *K. Marx*, Ke kritice politické ekonomie, SNPL 1953, str. 90.
- ⁷ *Tamtéž*, str. 94.
- ⁸ *R. Hilferding*, *Das Finanzkapital*, Dietz Verlag Berlin 1955, str. 29.
- ⁹ *Tamtéž*, str. 30, 31.
- ¹⁰ *Tamtéž*, str. 58.

O lidové demokracii v Československu.

Ač uběhla již poměrně dlouhá doba od vzniku lidových demokracií, není otázka revolucí, které vedly k jejich vzniku a plní ve svém celkovém průběhu úkoly socialistické revoluce, dostatečně dosud vyjasněna. Přitom jde o problém zásadní důležitosti, a to nejen teoretický, ale mající přímý význam praktický, neboť se těsně dotýká politické praxe KS v zemích dosud kapitalistických a porobených.

Proto je třeba uvítat každý přínos k diskusi o tomto složitém a nesnadném problému.

Nová práce o lidové demokracii „Otázky lidové demokracie v Československu“ od kandidáta právních věd M. Lakatoše vydaná nakladatelstvím ČSAV, na rozdíl od předchozích prací (J. Houška—K. Kára, *Otázky lidové demokracie*, SNPL 1955. I. Bystrina, *Lidová demokracie*, NČSAV, 1957) nezabývá se otázkou lidové demokracie v celé šíři, ale je to první pokus o monografii, která pojednává o základních otázkách lidové demokracie v Československu.

Práce je rozdělena na tři kapitoly. První podává výstižnou charakteristiku buržoazního Československa, všimá si třídní podstaty naší buržoazní republiky a otázky její fašisace a opírá se o mnohý faktický materiál. Tato kapitola je základem dvou dalších kapitol. Druhá pojednává o socialistické revoluci v Československu a třetí mluví o socialistickém státě. Již samo uspořádání kapitol odpovídá koncepci, kterou chce autor hájit, koncepci „všeobecné socialistické revoluce“ (str. 88). I když autor na jedné straně ukazuje a dokládá přesvědčivými statistickými daty a historickými dokumenty, že rozbití a uchvácení Československa fašistickým Německem mělo za následek dalekosáhlé změny v politickém a ekonomickém postavení Československa, že KSC proto vytyčila jako nejbližší úkol boj za obnovení republiky a za obnovení demokratických svobod, národní nezávislosti a státní svrchovanosti (viz kap. II., § 1), nerespektuje to na druhé straně ve svých teoretických závěrech (viz kap. II., § 5).

Autor v celé práci dostatečně neodlišuje vývojová období a proto ani plně neodlišuje tu část buržoazie, která otevřeně spolupracovala s cizími okupanty, od té, která tak neúčinná a připojila se k národní frontě proti německému fašismu. Morální a politický krach této části buržoazie nastal až později, když přerůstala národní a demokratická revoluce v socialistickou. Kvalifikovat jako národní zradu (str. 83) i chování té části buržoazie, která byla v NF, odporuje historickým faktům, a proto také závěry, které autor dělá, nezbytně vzbuzují pochybnost.

V období, v němž část buržoazie je spojencem proletariátu, byt i nespolehlivým a dočasným, ostří boje není a nemůže být zaměřeno po čas tohoto spojenectví proti této části buržoazie, nýbrž proti nepříteli, proti němuž byla vytvořena dočasná jednota. Formy boje proletariátu proti této části buržoazie jsou tedy v důsledku toho také jiné. Teprve tehdy, když tato část buržoazie odpadává od NF a přechází na posice kontrarevoluce, užívá se proti ní prostředků a metod třídního boje, které jsou příznačné pro boj s nepřitelem. Čtenář si potom chtít nechtě musí klást otázku: Jak se tedy mohlo podařit smelit všechny protifašistické síly v naší zemi včetně části buržoazie, když je chování celé buržoazie kvalifikováno jako národní zrada a když proti celé buržoazii, kolaborující i nekolaborující, v důsledku toho používáme stejných prostředků a metod boje. Na to odpoví autor zůstává dlužen.

I když M. Lakatoš správně ukazuje, že národně osvobozenecký boj vrcholil u nás v sociální revoluci, zjednodušený pohled na její průběh mu dovoluje jen všeobecné a nezávažné vymezení této revoluce, tj. že má všeobecně socialistický charakter (str. 85)), ale nemůže podat vysvětlení, co si pod tím konkrétně představuje. Proto také třídní vymezení této revoluce v její první etapě, o němž se hovoří v 1. a 2. § III. kapitoly, je nanejvýš abstraktní, neboť podle autora jde o nepevnou a neúplnou diktaturu proletariátu (str. 107).

V čem spočívá všeobecně socialistický charakter naší revoluce, když v první etapě naší revoluce šlo o úkoly národně osvobozenecké, protiimperialistické a protifašistické, když první